

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

ZBORNIK POVZETKOV

25. in 26. september 2024

Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

Zbornik povzetkov

Organizatorji:

Društvo za pravno in socialno filozofijo
Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani

Organizacijski & programski odbor:

akad. zasl. prof. dr. Marijan Pavčnik
izr. prof. dr. Tilen Štajnpihler Božič
doc. dr. Aleš Novak
as. Timotej Obreza

Urednika:

izr. prof. dr. Tilen Štajnpihler Božič
as. Timotej Obreza

Izdajatelj in založnik:

Univerza v Ljubljani,
Pravna fakulteta
Poljanski nasip 2
1000 Ljubljana
Za založbo: Irena Kordež

Brezplačna e-izdaja, dostopno na:

<https://www.pf.uni-lj.si/media/simpozij.2024.-.zbornik.povzetkov.pdf>

Ljubljana 2024

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 207961603

ISBN 978-961-7162-18-9 (PDF)

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

VSEBINA

Predgovor	4
Program	7
Povzetki prispevkov	12
Seznam nastopajočih	30

day 2

PREDGOVOR

PREDGOVOR

Simpozij, ki ga Društvo za pravno in socialno filozofijo skupaj s Katedro za teorijo in sociologijo prava že od leta 2010 z nekaj preskoki organizira vsako leto, je ena tistih redkih priložnosti, ko se lahko poskušamo izviti iz vrtinca vsakodnevnih obveznosti, opravkov, lovljenja rokov in izpolnjevanja obrazcev, in se vrnemo k tistemu, kar nas – in ko zapišem nas, mislim na tiste zanesenjake, ki se na takšnih dogodkih zbiramo – v zvezi s pravom privlači. Privlači nas želja, da pravo razumemo.

Razumevanje prava ne pomeni vedeti, kaj piše v tem ali onem zakonu ali kako ga razlaga to ali ono sodišče. Razumevanje prava tudi ne pomeni slepo sledenje spevu siren, ki ga vsakokratna večina v družbi ali stroki vije o pravu. Pomeni s kritičnim premislekom iskati globinsko strukturo prava, njegove prvine in gibala, spoznati njegove ideale in stranpoti ter prepoznati njegove sladke obljube in skrite nevarnosti.

(Skoraj) vsakoletni simpozij pa nas spomni na še eno pomembno lastnost našega udejstvovanja, ki v mrzličnem prizadevanju za »akademsko odličnost«, dandanes prepoznani v številu objav, citatov in prenosov (na spletu ponujenih pisanj), pogosto ostane prezrta. Gre za preprost uvid, da je naše prizadevanje v svojem izhodišču kolektivna dejavnost. Domala vsak napredek v vědnosti (da se izognem pomensko zelo nabitemu pojmu znanosti) je korak na višjo stopnico, ki je mogoč samo, če se z eno nogo opiramo na nižjo stopnico že doseženih spoznanj. Simpoziji, kot je naš, pomenijo trenutek, ko se lahko ustavimo pri bolj ali manj mrzličnem ustvarjanju novih spoznanj ali bolje - naj mi naklonjeni bralec ne zameri nekoliko pesimističnega dostavka – novih pisanj, ko lahko v tem trenutku premora prisluhnemo drugim in se spustimo v dialog z njimi. Velika spoznanja se skoraj brez izjeme porajajo iz dialoga s sodobniki in predhodniki ter plemenitenja lastnih pogledov z uvidi drugih.

Že bežen pregled programa letošnjega simpozija nas lahko navdaja z optimizmom. Naj začnem s tako imenovano mladinsko sekcijo. Pred nekaj leti je sedanji predstojnik katedre, izr. prof. dr. Tilen Štajnpihler Božič, ob spodbudi posebej obetavne skupine študentk in študentov vrata simpozija na široko odprl najmlajšim generacijam. Vse od tedaj Društvo in Katedra z veseljem pozdravlja tiste nadobudne bodoče pravnice in pravnike, ki so pripravljeni vložiti svoj čas in trud v teoretični, filozofski in sociološki premislek o različnih vidikih prava. Bera je vsako leto znova bogata in samo upamo lahko, da se bo ta dragocena tradicija ohranila še dolgo. Nič manj razveseljujoč ni nabor referentk in referentov ter njihovih tem v drugem dnevu letošnjega Simpozija. Po eni strani navdušuje dejstvo, da se tudi strokovnjakinje in strokovnjaki iz drugih matičnih področji opirajo na teorijo, filozofijo in sociologijo prava, iz njih črpajo navdih, in jih morda opozarjajo na pretirano zaprtost v njihove slonokoščene stolpe (čeprav je tega, upam, vedno manj). Po drugi strani pa ponuja živahna dejavnost mlajših in najmlajših strokovnjakov z vseh treh temeljnih področij dober obet za prihodnjo vitalnost teh področij.

Zbirka povzetkov, h kateri pišem to popotnico, je dodaten korak k večji prepoznavnosti in trajnosti prizadevanj, ki jih uteleša Simpozij in h katerim prispevajo vsi sodelujoči, ki ta dogodek vedno znova bogatijo in osmišljajo. Le upam lahko, da bo ta knjižica le prva v vrsti številnih ...

Aleš Novak

PROGRAM

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

PROGRAM

ŠTUDENTSKA SEKCIJA

*Senatna soba
Pravne fakultete*

Sreda,
25. september

10.00 - 12.00

REDNA SEKCIJA

*Senatna soba
Pravne fakultete*

Četrtek,
26. september

9.00 - 16.30

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

**ŠTUDENTSKA
SEKCIJA**

Sreda, 25. september

Otvoritev
10.00

Tilen Štajnpihler Božič

Uvodni nagovor

Mark Bauer

Prispevek postmodernistične filozofije h
kritičnemu odnosu do ustaljenih pravnih
paradigm

Kaja Gajšek

Pomen dostopnosti prava

10.10 - 12.00

Moderator:

*Timotej
Obreza*

Lana Pavlovič

Zametki specializacije in centralizacije
policijskih enot v Londonu v obdobju 1780 -
1800 kot odraz socialnih, ekonomskih ter
političnih razmer časa

Sven Pungartnik Rauter

Odplačna uporaba stranišč – manjkajoča
predpostavka svobodne volje?

Maruša Škrjanc

Problematika načela nediskriminacije pri
uporabi umetne inteligence v pravosodju

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

REDNA SEKCIJA

Četrtek, 26. september

Otvoritev
9.00

SEKCIJA 1
9.10 - 10.30

Moderator:
Miro Cerar

Odmor
10.30 - 10.45

SEKCIJA 2
10.45 - 12.30

Moderator:
Albin Igličar

Marijan Pavčnik

Uvodni nagovor

Blaž Ivanc

Juridikalizacija etike

Matjaž Ambrož

Naša retributivna čustva: so lahko v pomoč pri teoretiziranju o kazni?

Andrej Auersperger Matić

Pomen formalizma v sodobni pravni praksi

Odmor za kavo

Svit Komel

“Škodljivi običaji”: posluževanje služnosti za odpravo kmečkih lesnih in pašnih pravic

Matija Žgur

Infra-pravo in Rule of Law: težavno prijateljstvo

Tim Horvat

Primerjalna politična ekonomija
ustavnopravnega varstva gospodarske
pobude v ZDA in v EU

Timotej F. Obreza

Doseči in preseči pravno normo: nekatera
miselna izhodišča ob Kantovem in
Pašukanisovem jubileju

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

REDNA SEKCIJA

Četrtek, 26. september

Odmor

12.30 - 14.00

SEKCIJA 3

14.00 - 15.20

Moderator:
Aleš Novak

Odmor za kosilo

Jure Spruk

Ideološki nastavki razlikovanja med javnim
in zasebnim pravom

Iva Ramuš Cvetković

Od holokavsta do nakbe: kratko o genocidu
s pravno-filozofske in pravno-teoretične
perspektive

Nejc Urankar

Snežinke, Berlin in geometrija

Odmor

15.20 - 15.30

Odmor

SEKCIJA 4

15.30 - 16.15

Tilen Štajnpihler Božič

Jezik na presečišču prava in filozofije
*Predstavitev in pogovor ob nastajanju
Slovarja evropske pravne terminologije*

Zaključek

16.15- 16.30

Aleš Novak

Sklepna beseda

POVZETKI PRISPEVKOV

Mark Bauer

Prispevek postmodernistične filozofije h kritičnemu odnosu do ustaljenih pravnih paradig

Prispevek se osredotoča na preučevanje omejitvenih dejavnikov pravniškega izražanja (poljudno imenovane »pravniške latovščine«) ter drugih pravnih paradig, pri čemer se opira na koncept »navzkrižja« (fr. *différends*), ki ga je konceptualiziral Lyotard. Gre za koncept, ki poudarja omejevalno naravo pravniškega izražanja, vezanosti na ustaljeno sodno prakso ter drugih pravnih paradig (npr. doktrine). Lyotard trdi, da je pravni sistem zgodovinsko gledano zasnovan tako, da »utiša« zahteve marginaliziranih skupin, kot so manjšine in ženske, s tem, da jim odreče pravno veljavo ali jih razglasi za nedopustne. To je lahko iz razloga neobstoja ustrezne materialne pravne podlage, zaradi neizpolnjevanja predpostavk za uveljavljanje zahtevka ali pa zaradi preprostega dejstva ezoteričnosti pravnega jezika, ki ga ogromno laikov niti ne razume ali ga ne razume dobro. Prispevek na primeru brezdomstva in spolnega nadlegovanja prikaže, kako je, zgodovinsko gledano, pravni sistem odrekal pravne učinke določenim zahtevkom, kasneje pa tem istim zahtevkom priznal pravno veljavo. Eno plat predstavlja dejstvo, da nam je v družbi »jasno« in »logično«, da je npr. pravica do primerne stanovanjskega iz 78. člena Ustave RS zgolj programska norma, ki je brezdomci ne morejo uveljavljati. Drugo plat predstavlja »preobrazba« spolnega nadlegovanja iz nepriznane škode v iztožljiv zahtevek, kar prikazuje, da se je pravni sistem pripravljen prilagoditi, če to smatra za pravično. Prispevek se tako v bistveni meri osredotoča na inherentno tenzijo, ki obstaja med zaznavo škode/krivice ter pravnim priznanjem takšne škode/krivice - gre za vprašanje ali in kako bi se moral pravni sistem prilagoditi, da bi nekaterim krivicam dal pravno veljavo in s tem opolnomočil »neuslišane«. Opažanja bodo v prispevku dodatno podkrepljena z Derridovim konceptom »dekonstruktivnega branja« besedil sodnih odločb, ki dodatno razkriva latentne pristranskosti in prikazuje, kako so marginalni glasovi lahko sistematično izključeni.

Kaja Gajšek

Pomen dostopnosti prava

Dostopnost prava, pojmovana kot (z)možnost posameznikov, da se s pravom seznani oziroma da ga lahko zlahka najdejo (formalni vidik dostopnosti) in (z)možnost posameznikov, da lahko pravo tudi razumejo (vsebinski vidik dostopnosti), v našem ustavnopravnem redu temelji zlasti na objavi predpisov ter na načelu jasnosti in določnosti predpisov. Mehanizmi dostopnosti prava, ki jih je mogoče zaznati v našem ustavnopravnem redu, pri tem do določene mere prispevajo k dostopnosti prava, obenem pa je njihov vpliv na dejansko dostopnost prava posameznikom zgolj omejen. Obstaja namreč več ovir (povezanih zlasti s »poplavo« prava in zahtevnostjo razumevanja prava), ki izhajajo iz narave današnjega pravnega normiranja in pravnega mišljenja ter omejujejo dostopnost prava, omejenost dostopnosti prava pa se nakazuje tudi v praksi, in sicer v omejenem poznavanju prava s strani posameznikov in v odtujenem odnosu posameznikov do prava. Pri tem obstajajo različni pristopi, ki bi lahko pripomogli k temu, da bi bilo posameznikom pravo bolj dostopno. Potencial za to je zaznati zlasti v poenostavitvi prava, uporabi mehanizmov umetne inteligence in razvijanju pravne pismenosti preko (osnov) pravnega izobraževanja.

Lana Pavlovič

Zametki specializacije in centralizacije policijskih enot v Londonu v obdobju 1780 - 1800 kot odraz socialnih, ekonomskih ter političnih razmer časa

Pretežni del literature pri raziskovanju začetka razvoja policijskih enot namenja pozornost dogajanju in reformam v 19. stoletju, ob tem pa ne smemo zanemariti predhodnega razvoja, predvsem v drugi polovici 18. stoletja, ki je tlakoval pot reformnim idejam, oblikam organizacije ter delitvi oblasti, ki je sledila v nadaljnjih stoletjih.

Britanska družba se je v začetku druge polovice 18. stoletja soočala s številnimi socialnimi nemiri, ki so se odražali v povečanju nasilnega kriminala, kar je za posledico sprožilo potrebo po organiziranih lokalnih enotah, ki so sprva delovale zgolj pod »taktirko« posameznih magistratov (tj. decentraliziranih upravnosodnih organov). V sledečih desetletjih so zaradi porasta »malega kriminala« (ang. petty crime) ob boku gospodarskega pomanjkanja, socialnih razprtij ter pestrega političnega dogajanja, tako na svetovni kot mestni oziroma državni ravni, vzniknile ideje po centralizirani organizaciji specializiranih policijskih enot, s poudarkom na preventivni naravnosti njihovega delovanja.

Prispevek se bo osredotočil na predlog Johna Reevesa, ki je pod idejnim vplivom Johna Fieldinga leta 1785 zasnoval London and Westminster Police Bill. Kljub temu da akt sprejetja v parlamentarnih krogih ni dosegel, je načrtoval razvoj nadaljnjega zakonodajnega urejanja organizacije policijskih enot. Glavni preboj reformne aktivnosti pa je sledil leta 1792 s sprejetjem Middlesex Justices Act, ki je rezultiral v uvedbi sedmih javnih pisarn z redno plačanimi magistrati ter policijskimi oficirji.

Sven Pugartnik Rauter

Odplačna raba stranišč - manjkajoča predpostavka svobodne volje?

Prispevek se ukvarja s tem, kako vpliva na predpostavko svobodne volje, kadar ena od strank s pravnim poslom zasleduje nepogojljiv cilj, kot je npr. zadovoljevanje človeških potreb. Tipičen primer iz prakse je pojav odplačne uporabe stranišč v različnih bencinskih črpalkah in ostalih restavracijah. Čeprav je navidezno banalen primer, gre v bistvu za zelo plastičen prikaz, kako se lahko stiska posameznika izkorišča za povečanje premoženja – ali gre na drugi strani dejansko za protivrednost ali zgolj za odtegotanje. V takšnih situacijah bi moralo šteti, da posameznik, odvisno od izraženosti potrebe, ne more napolniti siceršnjega standarda povprečnega potrošnika, ki bi naj bil razumen, saj, sledeč hierarhiji potreb po Maslowu, te stopnje razumnosti brez zadovoljitve osnovne potrebe ne bo mogel doseči. Nadalje se mora postaviti pod vprašanje etičnost takšnih praks, saj obstaja element prisile nad potrošnikom, kajti nima drugih pravno dopustnih možnosti, kjer bi lahko zadovoljil svojo potrebo.

Takšni posli odpirajo tudi vprašanja glede tega, kako veljavna je lahko njihova sklenitev, kadar gre za odtegotanje možnosti zadovoljitve osnovnih potreb, kako svobodna je lahko volja stranke, ki zadovoljuje potrebo, ali obstaja element prisile, kakšne so značilnosti takšnih praks ter kakšne so pravne možnosti omejitve takšnih praks.

Maruša Škrjanc

Problematika načela nediskriminacije pri uporabi umetne inteligence v pravosodju

Evropska etična listina o uporabi umetne inteligence v pravosodnih sistemih in njihovih okoljih, ki jo je sprejel CEPEJ, zahteva, da UI ne sme reproducirati ali poglobljati obstoječe diskriminacije, kar je še posebej pomembno v pravosodju, kjer lahko napake, ki jih povzroči UI, resno vplivajo na temeljne pravice posameznikov.

Do diskriminatornih rezultatov modela UI lahko pride zaradi različnih dejavnikov, kot so nepopolni učni podatki, slaba zasnova algoritmov in pristranskost v podatkih. Strokovnjaki so za mnoge od teh izzivov že razvili rešitve. Vendar pa v pravosodju pri pristranskih podatkih naletimo na posebno težavo: nezmožnost spreminjanja že sprejetih sodnih odločitev, tudi če se kasneje izkaže, da so bile te odločitve napačne ali diskriminatorne.

V skladu z načelom *res iudicata* so sodne odločbe dokončne in jih ni mogoče spreminjati, kar zagotavlja pravno varnost, a hkrati otežuje popravljanje nepravilnosti. Ko se modeli UI učijo iz zgodovinskih podatkov, ki že vsebujejo pristranskosti, obstaja tveganje, da bodo te napake reproducirali in celo okrepili, kar vodi k avtomatizaciji obstoječih neenakosti.

Praktični primeri, kot je uporaba sistema COMPAS za napovedovanje tveganja ponovitve kaznivih dejanj, kažejo, da takšni algoritmi lahko vodijo k diskriminatornim odločitvam. Francija je na primer sprejela zakon, ki prepoveduje uporabo UI za analizo sodniških odločitev, da bi zaščitila neodvisnost sodnikov, vendar to omejuje potencial za izboljšanje transparentnosti.

Blaž Ivanc

Juridikalizacija etike

Prispevek obravnava sodoben pojav, ki bi ga na najbolj splošni način lahko opisali juridikalizacija etike. Odnos med pravnimi normami in etičnimi normami je večplasten in zapleten. V običajnem procesu snovanja pravnih norm se njihov normodajalec običajno naslanja na etične norme, ki so uveljavljene na področju pravnega urejanja. V idealnem smislu naj bi pravna norma sledila etični normi. V praksi se opisano razmerje ne kaže vedno kot idealno, ampak je lahko zaznamovano z različnimi napetostmi med pravnimi normami in etičnimi normami. V nekaterih primerih med navedenimi vrstami norm vznikne celo nasprotovanje. Razprava poskuša opredeliti nekaj temeljnih značilnosti pojava juridikalizacije etičnih norm, to je pojava, ko pravne norme preoblikujejo in izpodrivajo etične norme ali jih celo odrekajo veljavo, ter dilem, ki se odpirajo v primerih konflikta obeh vrst norm.

Matjaž Ambrož

Naša retributivna čustva: so lahko v pomoč pri teoretiziranju o kazni?

Jeza in ogorčenje, ki ju (težja) kazniva dejanja pri ljudeh sprožijo, pogosto povzročita, da pristanemo na (ali si celo želimo) trpljenje tistega, ki je dejanje storil. Ta odziv obravnavamo pod ključno besedo »retributivna čustva«. V socialni psihologiji ugotavljajo, da gre za razširjena, domala vseprisotna čustva v medčloveških odnosih. Naloga za socialno filozofijo pa je razpravi dodati še normativno razsežnost. Zastaviti si mora vprašanje, ali je retributivna čustva mogoče moralno upravičiti, in ali je iz njihove razširjenosti v medčloveških odnosih mogoče napraviti kakršne koli sklepe za institucionalno (državno) kaznovanje. Slednje vprašanje obravnavajo teorije kazni. Njihova analiza pokaže, da razprava o retributivnih čustvih ni omejena na retributivizem, temveč je sklicevanje nanje dobilo svoje mesto tudi znotraj ekspresivizma in utilitarizma. V prispevku me bo zanimalo, na kakšen (očitni ali skrit) način so retributivna čustva vtkana v posamezne teorije kazni in nadalje, koliko so ta čustva lahko v pomoč pri upravičevanju državnega kaznovanja ter oblikovanju praktične kriminalitetne politike.

Andrej Auersperger Matić

Pomen formalizma v sodobni pravni praksi

Pravni formalizem je mogoče najlažje označiti kot teoretični pristop k razumevanju prava, ki poudarja racionalnost in specifičnost pravnega razmišljanja ter notranjo koherentnost pravnega sistema in pravnih doktrin kot podlage za razmišljanje in odločanje v pravno urejenih situacijah. S tem se konceptualno razlikuje od sodobnih pogledov, ki od pravnikov in pravnih teorij terjajo prilagajanje teorije in prakse političnim pričakovanjem in zamišljenim potrebam po reševanju kompleksnih družbenoekonomskih odnosov. Slednje so v zadnjih desetletjih doživele izjemen razcvet, posebno uveljavitev pa so dobile s širitvijo ustavnosodnih mehanizmov v sodobnih demokracijah in večnivojskem oblikovanju pravnih pravil, kar velja zlasti za Evropo. Čeprav je pravni formalizem, ki je bil dominantna teoretična usmeritev v 19. stoletju, danes pogosto na slabem glasu kot zastarel ali celo škodljiv pogled na pravo, sodobni teoretiki (npr. Weinrib) poudarjajo na pomen forme v pravu kot njegove imanentne - a žal pogosto spregledane značilnosti. V praksi se tako zlasti v zadnjih desetletjih pogosto pojavljajo razlage in uporabe pravnih pravil, ki zanemarjajo ali celo v celoti zanikajo pomen pravne forme in temeljnih institutov pravnega sistema in temeljnih načel pri pravniškem razmišljanju - zlasti načel pristojnosti, postopka in delitve oblasti - pa tudi relevantnosti ali celo obstoja pojmovnega jedra pravil, ki so za delovanje prava bistvenega pomena. Prispevek bo z nekaj konkretnimi primeri v praksi ponazoril pomen forme in formalizma za pravno razmišljanje in vladavino prava v širšem smislu.

Svit Komel

“Škodljivi običaji”: posluževanje služnosti za odpravo kmečkih lesnih in pašnih pravic

Prispevek se bo osredotočil na idejno zasnovo servitutne regulacije, ki je skupaj z zemljiško odvezo na območju celotne habsburške monarhije stare zemljiškokogospoke lastninske odnose nadomestila z novim institutom enotne in izključne lastnine. Namen te reforme, razglašene s cesarskim patentom 5. julija 1853, je bil popisati in odpraviti kolektivne pravice vaških skupnosti na gozdovih, pašnikih in drugem svetu v skupni rabi. Podobno kot predhodni poskusi omejevanja kmečkih običajnopравnih pravic v novem veku so tudi snovalci servitutne regulacije na ministrstvu za notranje zadeve te pravice klasificirali kot služnosti – kot bremena na zemljiščih, ki naj bi bila v izključni lasti tretje osebe, načeloma nekdanjih zemljiških gospodov. V uveljavljenem zgodovinopisju se zato servitutno regulacijo obravnava kot dokončno uveljavitev civilističnih pojmov, ki so jih izoblikovali učeni pravniki pod vplivom recipiranega rimskega prava. V prispevku bo, nasprotno, na podlagi zapisnikov sej ministrstva za notranje zadeve pokazano, da so snovalci reforme, ki so bili večinoma izobraženi pravniki, zavestno uvedli drugačno definicijo služnosti in jo opredelil kot stvarno pravico, ki je “škodljiva za državno ekonomijo”. Obenem pa so iz reforme izključili klasične zasebnopravne služnosti, kot npr. služnost poti. S tem so odstopili tako od interpretacij služnosti v občepravni tradiciji kot od določb Občega državlanskega zakonika. Ključno zemljiško reformo, ki je trajno zaznamovala lastninske odnose in ekonomski razvoj na Slovenskem, je tako izvedla izvršilna veja oblasti, ki se je pri tem bolj kot na rimsko pravo opirala na fiziokratsko misel in gozdarsko znanost, pod vplivom katerih je varovanje državnega ekonomskega interesa prvenstveno razumela kot konsolidacijo in zaščito veleposesti.

Matija Žgur

Infra-pravo in Rule of Law: težavno prijateljstvo

Infra-pravo in njegov problematični odnos do formalne različice Rule of Law sta v sodobni pravni teoriji premalo raziskana pojava. Glede na razširjenost infra-prava v upravni praksi in njegov predvsem neformalni vpliv se zdi podrobnejša obravnava teh pojavov nujna. Vsi državni predpisi in oblastni akti, če naj opravljajo svojo funkcijo usmerjanja vedenja svojih naslovnikov, naj bi posedovali določene formalne značilnosti, tj. splošnost, javnost, ne-retroaktivnost, jasnost, notranja skladnost, zmožnost uresničitve ter stabilnost. Infra-pravo, ki vključuje vrsto urejevalnih orodij, kot so okrožnice, protokoli, pojasnila, spletni FAQ, "čivki" ipd., se ponavadi uporablja za razlaganje nedoločnega prava ter za usklajevanje različnih razlag istih aktov. Zdi se, torej, da infra-pravo krepi uresničevanje zahtev Rule of Law. A, po drugi strani, teh zahtev samo infra-pravo že po svoji naravi ne izpolnjuje. Tako, na primer, dejstvo, da lahko infra-pravo (npr. okrožnice) sprejema katerikoli upravni urad, povzroča neenotnost pravne prakse; neformalni načini objave (npr. čivkov, FAQ) kršijo načelo javnosti; velike količine tovrstnih aktov in njihovo hitro spreminjanje hodijo navzkriž z zahtevo po stabilnosti in prepovedjo retroaktivnosti. Zato se, po eni strani, poraja vprašanje, kako učinkovito lahko infra-pravo dejansko usmerja vedenje svojih naslovnikov (instrumentalna funkcija Rule of Law) in ali pri tem spoštuje njihovo moralno avtonomijo (ne-instrumentalna funkcija Rule of Law). Po drugi strani pa se zastavlja vprašanje ali je vendarle mogoče infra-pravo oblikovati tako, da bo spoštovalo zahteve formalnega Rule of Law, ne da bi ob tem izgubilo svojo prilagodljivost, ki je glavni razlog uporabe infra-prava v prvostopenjski upravni praksi.

Tim Horvat

Primerjalna politična ekonomija ustavnopravnega varstva gospodarske pobude v ZDA in v Evropski uniji

Čeprav so bile v Združenih državah Amerike gospodarske družbe že od konca 19. stoletja nosilke večine ustavnih pravic posameznikov, pa so od leta 1970 uspešno prevzele in razširile svobodo izražanja za varstvo svoje gospodarske pobude. Sodišča so navzela ključno vlogo v ameriški gospodarski ureditvi, s tem ko so omejila pristojnosti demokratično legitimiranih zakonodajne in izvršne veje, denimo na področju varstva potrošnikov, delavskih pravic in varstva okolja, ter jih prepustila »trgu«.

Prav nasproten je bil razvoj v Evropski uniji, ki je znana po svojem socialnem tržnem gospodarstvu in visokih standardih varstva okolja, delavcev ter potrošnikov. Vendar pa se je v srčki njenega pravnega reda prav tako od leta 1974 nahajala celo izrecno priznana »svoboda gospodarske pobude« kot temeljna pravica, o kakršni bi ameriška podjetja le sanjala. Čeprav bi ta izrecna pravica veliko lažje utemeljila neoliberalne politike, kot sta deregulacija in privatizacija, od katerega koli ameriškega ekvivalenta, ta pravica v sodni praksi Sodišča EU večinoma ni igrala omembe vredne vloge, z izjemo nekaterih odmevnih sodb med finančno krizo v letih 2013 in 2015.

To presenetljivo razhajanje med abstraktnimi pravnimi določbami ter njihovim udejanjanjem v praksi služi kot izhodišče za oblikovanje novega pristopa k primerjalnopravnemu preučevanju sodniškega odločanja in razvoja pravne doktrine, ki vnaša spoznanja primerjalne politične ekonomije in ekonomske sociologije. V prispevku pokažem tri skupine dejavnikov, ki so privedli do različnega pravnega razvoja: specifična razmerja družbene moči znotraj pravne stroke, pomen strateške mobilizacije akterjev pravnih in nepravnih strok v boju za pomen prava, ter razmerja družbene moči med delodajalci in delavci.

Timotej F. Obreza

Doseči in preseči pravno normo: nekatera miselna izhodišča ob Kantovem in Pašukanisovem jubileju

Zgodovini pravne misli je lastno protislovje argumentiranja o tej ali oni pravni resnici. Tako kot pri vsakem drugem, se udarni poskusi zavzema miselnih področij tudi na področju pravne védnosti ne odvijajo v vakuumu, temveč se bojujejo z že vzpostavljenim. Dve izmed njihovih pomembnejših tarč predstavljata pojma pravne norme in pravnega razmerja: kako utemeljiti vir in status pravil, ki vladajo med in nad ljudmi? V prispevku bom naslovil protislovje resnic, ki ju za temelj svojih miselnih sistemov postavljata kantovsko in marksistično navdahnjena pravna filozofija. Čeprav se ti dve sicer v pomembni meri prezirata – kar je morda najlažje ponazoriti na primeru Kelsnovih in Pašukanisovih izmenjav – bi bilo naivno zatrjevati zgolj v prid prve ali druge. Njunu nestrinjanje o pravni normi in pravnem razmerju lahko najprej vzamemo kot odraz preprostega dejstva, da lahko o istem objektu preučevanja mislimo na različne načine. (Neo)kantovska in sovjetska pravna filozofija do pravnega urejanja pač pristopata z različno mero sumničavosti. Njunu nestrinjanje lahko nadalje razumemo tudi kot vir za lastno spoznavno sintezo. Ravno tista izhodišča, ki si na videz povsem nasprotujejo, lahko morda služijo za uvid potrebe po večplastnem razumevanju pojavov okrog nas. Nenazadnje pa lahko omenjenemu protislovju pripišemo posebno vrednost, ki jo ima prav za naš miselni prostor: v zoperstavljanju premislekov o doseganju in preseganju pravne norme bo prispevek prepoznal eno tistih gonil, ki je jugoslovansko in s tem tudi slovensko pravno filozofijo oziroma teorijo naredilo specifično. Tristota obletnica Kantovega rojstva in stota obletnica Pašukanisove Splošna teorija prava in marksizem lahko pri tem služita kot izvrstna priložnost za opomnik vsega naštetega.

Jure Spruk

Ideološki nastavki razlikovanja med javnim in zasebnim pravom

V razpravi se osredotočam na ideološke nastavke razlikovanja med javnim in zasebnim pravom, ki jih umestim v okoliščine procesa izgradnje moderne države v zahodni pravno-politični tradiciji. Javno in zasebno pravo je razlikoval že Ulpijan, vendar za rimsko pravo velja poudarek na zasebnem pravu, katerega deli so bili vgrajeni tudi v pravne panoge, ki jih danes zanesljivo umeščamo med javnopravne panoge, npr. v kazensko pravo. Razlikovanje med javnim in zasebnim pravom postane zares pomembno šele v moderni državi 19. stoletja, v kateri se združijo in prevladajo liberalne moralnopolitične vrednote, kot so človekova svoboda in avtonomija, vladavina prava ter omejena državna oblast. Ločevanje javnega in zasebnega prava izide kot posledica ločevanja človekove svobode na pozitivno in negativno svobodo, pri čemer naj bi zlasti slednja predstavljala polje človekove svobode in avtonomije v odnosu do državne oblasti in sočloveka. Obstoj zasebnega prava nakazuje odsotnost vsemogočne državne oblasti, tj. zasebno pravo daje pravno dimenzijo negativni svobodi, v katero (omejena) državna oblast nima pravice posegati. Kot domnevni garant omejene državne oblasti nastopa vladavina prava, ki pa sama na sebi ne premore vsebinskih varoval pred oblastno zlorabo prava. Vladavino prava gre tako razumeti predvsem kot niz postopkovnih načel, ki državljane ščiti pred pravom samim, kot je ugotavljal Joseph Raz. Vladavina prava pa nima učinkov zgolj v javnopravnem smislu, temveč je izjemnega pomena tudi za zasebno pravo, za katerega sta pomembni vrednoti zlasti pravna varnost in predvidljivost. Ključna zasebnopravna instituta moderne dobe sta zasebna lastnina in pogodbeni svoboda, brez katerih kapitalizem ne bi mogel delovati.

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

Ideološki primat meščanstva v moderni dobi gre tako razumeti kot temeljno platformo, na kateri so nastali oz. so bili prilagojeni že poznani javnopravni in zasebnopravni instituti. Rečemo lahko, da ločnica med javnim in zasebnim pravom predstavlja točko ravnovesja med instrumentalno, tj. moralnopolitično razsežnostjo prava, ki posameznika omejuje in ga izenačuje z drugimi državljani, ter avtonomijo, s katero se posameznik ogiba moralnopolitičnih okvirov politične skupnosti in svobodno zasleduje lasten interes.

Razumevanje ideoloških nastavkov razlikovanja med javnim in zasebnim pravom je dragoceno, saj nam le-ti pojasnijo vrednotne temelje, na katerih sloni teorija moderne države. V razpravi poudarjam, da so kriteriji ločevanja med javnim in zasebnim pravom primarno moralnopolitične narave. Ločnica med njima ni absolutna, pravzaprav je izrazito šibka, saj država tudi preko zasebnopravnih institutov zasleduje določene moralnopolitične cilje, po drugi strani pa procesa liberalizacije in privatizacije določenih javnih funkcij spodbujata vključevanje zasebnopravnih institutov v poprej javnopravna razmerja. To dvoje je predvsem posledica naraščajoče kompleksnosti sodobnih družb oz. razmerij med državljani in državo na eni strani in med enakopravnimi in nikakor ne enakimi posamezniki na drugi strani. V liberalno-kapitalističnem družbenem ustroju so namreč posamezniki v javnem prostoru formalno enakopravni, medtem ko se neenakost med njimi izgrajuje na polju zasebnega prostora. Razumevanje ločnice med javnim in zasebnim pravom ima posledično znatno vrednost tako v politični kot pravni teoriji.

Iva Ramuš Cvetković

Od holokavsta do nakbe: kratko o genocidu s pravno-filozofske in pravno-teoretične perspektive

V prispevku se nameravam osredotočiti na pravno-filozofske in pravno-teoretične vidike kaznivega dejanja genocida, ki je v zadnjem času ponovno pridobilo veliko pozornosti zaradi grozljivega dogajanja v Gazi. Pri uporabi in pri zanikanju tega pojma pa se pojavlja veliko argumentov, ki kažejo na nepoenoteno razumevanje vsebine tega kaznivega dejanja in njegovih specifik. Zato želim v prispevku orisati zgodovinski kontekst, ki je pripeljal do kodifikacije genocida v mednarodnih in nacionalnih pravnih aktih, ter predstaviti glavne elemente kaznivega dejanja ter njihovo filozofsko-teoretično podstat. Končna opredelitev v Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida in slovenskem Kazenskem zakoniku je namreč precej ožja od tiste, ki jo je na podlagi študije holokavsta prvič predlagal Raphael Lemkin, obenem pa odpira tudi številna vprašanja, ki jih teoretiki z različnih področij naslavlajo zelo različno. Predstavila bom dva nasprotujoča si pogleda, in sicer, pogled, ki temelji na predpostavki da genocid pomeni absolutno zlo in kot tak spada na vrh hierarhije kaznivih dejanj, ter nekoliko manj zastopano stališče, ki tej absolutnosti nasprotuje, ter ju aplicirala na primer Gaze. Pri njuni oceni bom upoštevala element dehumanizacije Drugega kot enega od temeljnih indicjev genocidnega naklepa. Tematiko bom povezala tudi s konceptoma radikalnega zla in banalnosti zla Hanne Arendt. Na koncu bom izpostavila še problematiko zatiranje t.i. »singularnosti« holokavsta, ki onemogoča vsakršno primerjanje in risanje vzporednic med nacističnim genocidom nad judi v času 2. svetovne vojne in kasnejšimi genocidi, ter celotno razpravo povezala s trenutno odvijajočimi se prizadevanji za pravno priznanje in opredelitev »nakbe« kot zaporedja genocidnih epizod v kombinaciji s politiko apartheida.

Nejc Urankar

Snežinke, Berlin in geometrija

Bitke glede svobode izražanja in njenih pravnih meja se mnogim zdijo odmaknjene. Drugim, ki spremljajo »tragične izbire« na njenih obrobjih, kjer se je primorana soočiti z nekaterimi širšimi družbenimi pojavi, se zdi, da gre pri njih predvsem za precej širši sklop vprašanj, ki na prvi pogled nimajo kaj dosti skupnega s pravom – kaj vse lahko napravimo z besedami? Ali je bistvena določila (ne)svobode res mogoče iskati na eksplicitni ravni? So razmerja moči v sodobni družbi še vedno brez izjeme razvrščena med skrajnostma na daljici med državo in posameznikom? Prispevek odstira nekatere kritične ugovore zoper odzive na postavljena vprašanja, ki prevladujejo v sodobni pravno-filozofski refleksiji. S pomočjo analize teh ugovorov lahko opišemo in pojasnimo bistvene napake ekvivalence, ki naj bi jih zagrešili s postavitvijo enačaja med nemerljivimi in neprimerljivimi pojavi, zaradi katerih naj bi se svoboda izražanja spreminjala v eno izmed tistih vrhovnih vodil, ki namesto da bi se zoperstavila tiraniji sama tiranizirajo življenje družbe.

Tilen Štajnpihler Božič

Jezik na presečišču prava in filozofije

Jezik ni le osrednje sredstvo prava in filozofije, temveč mestoma tudi njun predmet. V pravu, katerega osrednji medij je danes pisana beseda, se jezik pri uporabi tudi regulira. Pri tem nimam v mislih (le) nastajanja specializiranega, strokovnega jezika, temveč ciljam širše, na umevanje obvezne moči pravnih besedil, ki naslavlajo domala vsa področja družbenega življenja in tako vsaj v določeni meri »kodirajo« tudi praktičnosporazumevalni jezik, predvsem pa so med dejavniki, ki uokvirjajo splošni družbeni diskurz, tj. kako o stvareh govorimo. Jezik in vprašanja, ki se odpirajo v zvezi z njegovo naravo, vlogo v kulturnem sistemu, njegovo uporabo, so tudi tvarina filozofskega čudenja in mišljenja, dvoma ter preizpraševanja. In to ne le v okviru na ta vprašanja posebej osredotočene filozofije jezika, temveč v znatni meri tudi filozofije prava.

Prispevek skuša v tem vmesnem prostoru med pravom in filozofijo opredeliti vlogo posebne vrste besedila, tj. pravnega terminološkega slovarja. Namen prispevka je podati nekaj iztočnic, kot uvod v razpravo ob izdaji Slovarja evropske pravne terminologije, namenjenega prenosu evropskega pravnega izrazja v slovenski pravni prostor. Gre za besedilo, ki je nastalo – in v skladu z zasnovo rastočega slovarja še vedno nastaja – v okviru raziskave Vključevanje pravnega izrazja evropskega prava v slovenski pravni sistem kot skupnega podjema Pravne fakultete Univerze v Ljubljani in Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS). V procesu oblikovanja slovarja se avtorji in avtorice namreč redno srečujemo z uvodoma nakazanimi vprašanji jezika v pravu, ki imajo (tudi) pravnofilozofsko razsežnost; od specifičnih izzivov, kot je npr. vprašanje normativne moči ali vpliva slovarskega gesla na pravno prakso, do širših izzivov jezikovnega umeščanja pravnih institutov drugih pravnih kultur v slovenski pravni prostor.

SEZNAM NASTOPAJOČIH

SIMPOZIJ ZA PRAVNO IN SOCIALNO FILOZOFIJO 2024

Po abecednem vrstnem redu

Prof. dr. Matjaž Ambrož

Redni profesor za kazensko pravo na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani in raziskovalec na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Mark Bauer

Študent 4. letnika na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Kaja Gajšek

Magistrica prava Univerze v Ljubljani

Tim Horvat

Magister prava Univerze v Ljubljani in Univerze Harvard (LL.M.)

izr. prof. dr. Blaž Ivanc

Izredni profesor na Zdravstveni fakulteti Univerze v Ljubljani

as. Svit Komel

Mladi raziskovalec in asistent za pravno zgodovino na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, magister prava Univerze v Ljubljani, magister filozofije in zgodovine znanosti Univerze v Cambridgeu (MPhil)

dr. Andrej Auersperger Matić

Pravni svetovalec pri Evropski službi za zunanje delovanje, magister prava Univerze Yale (LL.M.) in doktor prava Univerze Maastricht

as. Timotej F. Obreza

Asistent za teorijo prava in države na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, magister prava Univerze v Ljubljani, magister pravne teorije na Goethe Univerzi (LL.M.)

Lana Pavlovič

Študentka 4. letnika na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Sven Pungartnik Rauter

Študent 3. letnika na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Iva Ramuš Cvetković

Mlada raziskovalka in asistentka na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

dr. Jure Spruk

Doktorski študent na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Maruša Škrjanc

Študentka 3. letnika na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

izr. prof. dr. Tilen Štajnpihler Božič

Izredni profesor za sociologijo prava na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

as. Nejc Urankar

Raziskovalec za sociologijo prava in asistent za javno upravo na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

dr. Matija Žgur

Podoktorski raziskovalec na Università degli studi Roma Tre, gostujoči raziskovalec na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

